

PROBLEMI IN DISKUSIJA

ŠE ENKRAT O SELITVI LANGOBARDOV LETA 568: ODGOVOR IVU PIRKOVIČU

Tovariš Ivo Pirkovič je v tekstu »Langobarde Slovenci v svoji deželi še vedno slabo poznamo (ZČ 37, 1983, 114—116), ki je odgovor na moj in J. Peršičev članek »Problem langobardske vzhodne meje« (ZČ 35, 1981, 333—341) in ki hkrati tudi odpira diskusijo okrog nekaterih vprašanj selitve Langobardov iz Panonije v Italijo; podučil dva »mlada in neizkušena zgodovinarja«, kako je včasih prav mladost in neizkušenost tisti element, ki pripomore k večji objektivnosti.

Ta kratek uvod se mi je zdel potreben, preden preidem na samo zgodovinsko problematiko, iz dveh razlogov. Prvič, ker nama I. Pirkovič v svoji kritiki očita in podtika stvari, ki jih nisva napisala. Nisva midva lokalizirala mons Regis na Nanos, kot nama zameri Pirkovič, ampak so to naredili nekateri drugi zgodovinarji. Nama se je pač zdel bolj verjeten Kraljiški vrh nad Podkrajem. Je pa verjetno ta problem nerešljiv in je imel še najbolj prav previdni Milko Kos, ki je iskal mons Regis nekje na poti iz Ljubljanske kotline v Vipavsko dolino. Tudi nisva razširila Panonije brez dokaza daleč tja v Vipavsko dolino, ampak obratno, poskusila sva dokazati, da se »langobardska država na vzhodu ni nehala z vzhodnim robom Furlanske nižine, ampak je v njen okvir spadalo tudi strateško pomembno področje vzhodne meje — Vipavska dolina, ali vsaj njen večji del« (str. 338). Tudi nisva vrinila med Italijo in Panonijo Istre ter premaknila njene meje še preko Postojnskih vrat proti severu s tem, dva sva istrski vhod (Histriae aditum) lokalizirala na širše področje Postojnskih vrat: severni del takratne bizantinske Istre je šegal »do črte Timava—Nanos—Javorniki—Snežnik in ki se krije v glavnem z obsegom tržaške škofije, verjetno z obsegom nekdanjega tržaškega mestnega okoliša, ter z upravno-političnim pojmom Krasa v srednjem veku« (M. Kos, O starejši slovanski kolonizaciji v Istri, Razprave SAZU I, 1950, 59).

Drugič. »Dokumentarnost je treba za vsako ceno spoštovati«. Tako nama svetuje tov. Pirkovič. Toda če je kritiku za njegovo trditev: mons Regis je Zidani Gaber na Gorjancih dokumentarno že to, da je domačin Ignac Kušljan v svojih spominih napisal: »Gotovo so od tu tudi opazovali daljno in bližnjo okolico« in da je sam I. Pirkovič nekoč na tem mestu pobral na ruši pol bronastega kuhinjskega noža, meni (in verjetno še marsikomu) takšno dokazovanje ne pove ničesar. Hkrati govori Pirkovič o dolgem limesu od izliva Dravinje v Dravo do Koprškega, o tem, da so po uničenju Gepidov leta 567 langobardsko vojsko na poti proti severu spremljali še Avari in Slovani in deželo med Savo in Dravo gredoč zasedali, o tem, da se je leta 568 pod imenom Avarija rojevala kneževina Veliko Slovinje, ki so jo Franki kasneje prekrstili v vojvodino, o Alboinovem sporazumu z Avari in Slovani, da po odhodu Langobardov v Italijo ne bodo zasedli Emone in se ji ne bodo približali bolj kot do izvirov Krke in da bodo cesto proti Italiji prepustili varstvu langobardske vojske. Kje so tu dokazi za takšne trditve in kje je ta dokumentarnost, ki jo je treba za vsako ceno spoštovati? Slovenskemu zgodovinopisju bi se svetila jasnejša obzorja, vsaj kar se tiče dobe naseljevanja Slovanov v vzhodne Alpe, če bi res razpolagalo z viri, ki bi vsebovali takšne bogate podatke.

Jedro diskusije (druga manjša vprašanja puščam ob strani) se nanaša na interpretacijo poročila Pavla Diakona o selitvi Langobardov iz Panonije v Italijo. I. Pirkovič misli na podlagi Pavlovega poročila, ki govori, da je Alboin prispel do skrajnih meja Italije (ad extremos Italiae fines), na neko dvojno mejo Italije. Pri tem skrajno v viru enači z dvojno. To skrajno mejo, ki jo je prešel Alboin, je lokaliziral k Čatežu, mons Regis je videl v Gorjancih (Zidani gaber), largius patentem et planissimum impressum pa v Krškemu polju. Od tam (z Gorjancev) je po Pirkovičevem mnenju Alboin s svojim ljudstvom šele prestopil meje prve italjske province Venecije.

Poglejmo najprej dotični tekst Pavla Diakona.

Pauli Diaconi Historia Langobardorum II/8, 9; ed. G. Waitz v MGH SS, Hanoverae 1878

A) Igitur cum rex Alboin cum omni suo exercitu vulgique promiscui multitudine ad extremos Italiae fines pervenisset, montem qui in eisdem locis prominet ascendit, indeque, prout conspiciere potuit, partem Italiae contemplatus est.

B) Qui mons propter hanc, ut fertur, causam ex eo tempore mons Regis appellatus est. Ferunt, in hoc monte bisontes feras enutriti. Nec mirum, cum usque huc Pannoniam pertingat, quae horum

animantium ferax est. Denique retulit mihi quidam veracissimus senex, tale se corium in hoc monte occisi bisonis vidisse, in quo quindecim, ut aiebat, homines, unus iuxta alium potuisset cubare.

C). Indeque Alboin cum Venetiae fines, qua prima est Italiae provincia, sine aliquo obstaculo, hoc est civitatis vel potius castris Foroiulani terminos introisset, perpendere coepit, cui potissimum primam provinciarum quam ceperat committere deberet.

Za Zgodovino Langobardov Pavla Diakona kot tudi za mnoge druge pisce tistega in poznejšega časa velja, da je avtor med opisovanje zgodovinskega dogajanja vpletal še razne zgodbe, s katerimi je skušal popestriti svoje pripovedovanje. To velja tudi za odstavek B zgoraj navedenega teksta, ki ga podrobneje analiziramo. Za samo zgodovinsko dogajanje selitve Langobardov v Italijo nima odstavek B v bistvu nobene vrednosti in ga lahko abstrahiramo. Če sedaj beremo tako »okleščen« tekst Pavla Diakona (pa tudi sicer) opazimo, kako preprosto, tekoče in jasno razumljivo teče Pavlovo pripovedovanje. Tekst nas s svojo jasnostjo kar sili, da ga jemljemo takšnega kakršen je, in da mu ne delamo nobene sile in nobenih konstrukcij v smislu, da skrajne meje Italije razumemo kot dvojne, kot to hoče I. Pirkovič. Potrditev tega prepričanja vidim tudi v tem, da Pavel Diakon na začetku druge knjige svoje Zgodovine, ko našteva naslove posameznih poglavij, ki pa so v bistvu hkrati tudi njihov povzetek, za osmo poglavje preprosto piše: Quomodo Alboin ad Italiae fines veniens, montem Regis ascendit, et de bisonibus feris. Tudi tu nam pisec ne da nobenega povoda, da bi mislili na kakšno dvojno mejo Italije, saj govori le o Italiae fines. Odločen dokaz, kje se je nahajala meja Italije, kje mons Regis in kje popolnoma širok in raven vhod v Italijo, pa mi predstavlja odstavek C, v katerem zame Pavel Diakon jasno pravi, da je Alboin potem, ko si je s Kraljeve gore ogledal del Italije, vstopil v njeno prvo provinco Venecijo na »civitatis vel potius castris Foroiulani terminos«. V tem okviru pa bi bilo res možno, da je Alboina pot vodila skozi Vipavsko dolino ali mogoče severneje ob Nadiži mimo Matajurja.

Velik poudarek v svojem dokazovanju daje I. Pirkovič prislovu inde (odstavek C), ki mu daje velik časovni in prostorski pomen. Razpravljanje o Pirkovičevem razumevanju te besede se mi zdi brezpredmetno, opozoriti pa je treba na nekaj drugega. Kot v podkrepitev svojega pravilnega razumevanja prislova inde se Pirkovič sklicuje na kroniko beneškega doža Andreja Dandola, ki pravi, da se je Alboin povzpел na Kraljevo goro, pozneje (et postea) pa vstopil v provinco Venecijo. Kritik pri tem sklicevanju pozablja na dve bistveni stvari. Andrej Dandolo je živel v 14. stoletju (umrl 1354), torej osem stoletij za dogodki, ki jih opisuje v svoji kroniki, in da ima to njegovo delo značaj kompilacije (vsaj za starejša obdobja). Kot eden izmed virov mu je služil tudi Pavel Diakon in mu bil prav za opis langobardske selitve v Italijo podlaga. V bistvu je dobesedno posnel Pavlovo pripovedovanje in spremenil le kakšno ne-bistveno malenkost (tako je npr. zamenjal inde s postea). Zato Dandolo ne smemo in ne moremo uporabljati kot merodajen vir, še zlasti ne v tako podrobnih vsebinskih analizah.

Peter Štih

EVANGELIČANI IN KALVINCI V PREKMURJU

S Horvatom sva v knjigi Prekmursko šolstvo (1977) zapisala, da je iz seznama davkoplačevalcev v letih 1599 in 1601 razvidno, da so pri cerkvah v Murski Soboti, Martjancih, na Tišini, pri Sv. Juriju, v Selu, Gornji Lendavi, pri Sv. Trojici in v Monoštru plačevali letni davek evangeličanski pastori in da je okoli 1599 bilo vse slovensko jezikovno ozemlje med Monošтром, Petanjci in Dolnjo Lendavo zanesljivo zajeto v evangeličansko cerkveno organizacijo.

Ivan Škafar je v reviji Acta Ecclesiastica Sloveniae 1. 1979 zavrnil mojo trditev in postavil svojo, da »v letih 1599 ali 1596—1612 ne moremo govoriti o kakšni cerkveni organizaciji evangeličanov v krajini med Muro in Rabo, ker je tedaj na tem ozemlju prevladoval kalvinizem«.

V diskusiji Evangeličanske ali kalvinske šole v Prekmurju v letih 1595—1612?, ki jo je priobčil Zgodovinski časopis 1980/4, sem odgovoril Škafarju s svojimi dokazi. Škafar se z njimi ni zadovoljil, temveč je v ZČ 1982/1—2 ponovil svoje trditve in jih skušal še podpreti z Gradivom za zgodovino kalvinizma in luteranstva na ozemlju belmurskega in beksinskega arhidiaconata, ki je izšlo v AES 3, 1981. Škafar najprej ugovarja, da davek, ki so ga v letih 1599 in 1601 plačevali našeti duhovniki (concionatores) v Prekmurju, ni bil običajni, temveč vojni davek, uveden med petnajstletno turško vojno (1593—1608).